

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS
ORGANIZAVIMO IR KARO TARNYBOS ĮSTATYMO 36 STRAIPSNIO
7 DALIES (2013 M. LIEPOS 2 D. REDAKCIJA) NUOSTATOS ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2015 m. lapkričio 4 d. Nr. KT29-N18/2015

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjos Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovei Seimo narei Rasai Juknevičienei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2015 m. spalio 14 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 2/2014 pagal pareiškėjos Seimo narių grupės prašymą Nr. 1B-38/2013 ištirti, ar Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostatai „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

Konstitucinis Teismas

nustatė:**I**

Pareiškėjos Seimo narių grupės prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nustatytas bendras draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitą darbą (išskyrus pedagoginę ar kūrybinę veiklą) ir užsiimti individualia veikla neatsižvelgiant į jokiais aplinkybes, *inter alia* į tai, ar kitas darbas sudarytų prielaidas kilti privačių ir tarnybos interesų konfliktui, panaudoti tarnybą asmeniniais interesais, užsiimti veikla, diskredituojančia krašto apsaugos sistemą ar jos pareigūno autoritetą, trukdyti profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas.

2. Remdamasi oficialiąja konstitucine doktrina, pareiškėja pažymi, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Nors viešasis interesas valstybės tarnybos santykiuose yra dominuojantis, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad socialiniu požiūriu tiek viešasis interesas, tiek asmens teisės yra konstitucinės vertybės.

3. Valstybės tarnyba – tai profesinė veikla, kurią atlieka valstybės ar savivaldybės institucijos darbuotojas. Teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą, įtvirtinta Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje, yra susijusi su Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje nustatyta kiekvieno žmogaus teise laisvai pasirinkti darbą. Šiuo atžvilgiu Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostata „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“ yra susijusi su 48 straipsnio 1 dalies nuostata „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą“ kaip *lex specialis* su *lex generalis*.

4. Įstatymu nustatant valstybės tarnautojų kito darbo ribojimus būtina vadovautis tuo, kad pagal Konstituciją tie ribojimai turi būti tokie, kad padėtų valstybės tarnyboje išvengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, kad valstybės tarnyba, jos teikiamos galimybės nebūtų panaudojamos ne viešajam interesui garantuoti, bet asmeniniais interesais, kad nebūtų trukdoma valstybės tarnautojui atlikti tarnybos pareigas, kad nebūtų kenkiama valstybės tarnybos arba atitinkamos valstybės ar savivaldybės institucijos autoritetui, kad jos nebūtų diskredituojamos.

5. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2006 m. rekomendacijoje Nr. 1742 (2006) „Dėl ginkluotųjų pajėgų narių žmogaus teisių“ pabrėžta, kad ginkluotųjų pajėgų nariai yra uniformuoti piliečiai, kurie turi turėti tas pačias pagrindines laisves, įskaitant išvardytąsias Žmogaus

teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Europos socialinėje chartijoje (pataisytoje), ir joms turi būti suteiktas toks pat apsaugos lygis ir pagarba, kaip ir visų kitų piliečių laisvėms, o jų teisės gali būti ribojamos tik konkrečiais (neišvengiamos būtinybės) atvejais vykdant karo tarnybos pareigas.

II

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Seimo atstovo Seimo nario Juozo Oleko rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Asmuo, atitinkantis Įstatymo 28 straipsnyje nustatytus bendruosius ir specialiuosius kariui taikomus reikalavimus, gali lygiomis sąlygomis su kitais asmenimis savanoriškai stoti į karo tarnybą, laisvai ją pasirinkdamas kaip užsiėmimo rūšį, ir taip pasinaudoti Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje, 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintomis teisėmis. Toks asmuo savanoriškai įsipareigoja atlikti karo tarnybą įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka, o tai reiškia – paklusti įstatymų leidėjo, pasinaudojusio savo diskrecija, nustatytam specifiniam tikrosios karo tarnybos organizavimo teisiniam reguliavimui, įskaitant tam tikrus šiai tarnybai taikomus apribojimus.

2. Valstybės apsaugos funkcijai, kuri apima konstitucinių vertybių, kaip prioritetinių, apsaugą, vykdyti yra reikalinga atskira institucinė sistema, kurios veikimo teisinės prielaidos privalo užtikrinti nepertraukiamą šios funkcijos vykdymą. Vadinasi, nepertraukiamas turi būti ir karo tarnybos, kaip sistemos, funkcionavimas tam, kad visoje valstybėje būtų galima nuolat ir veiksmingai vykdyti valstybės apsaugos funkcijas garantuojant viešąjį interesą, kuris valstybės tarnybos santykiuose dominuoja.

3. Valstybės tarnybos sistemos vientisumas nepaneigia galimybės tam tikrus valstybės tarnybos santykius reguliuoti diferencijuotai. Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata. Taigi įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į viešąjį interesą užtikrinti krašto ir konstitucinių vertybių (valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos) apsaugą, turi teisę nustatyti specifinius, tik kariams taikomus, asmeninių teisių ribojimus ar draudimus.

4. Karo tarnybos specifika lemia tai, kad ši tarnyba ir su ja nesusijusi veikla – kitas darbas (verslas) yra nesuderinamos iš esmės. Savo apsisprendimą ir pasiryžimą atlikti karo tarnybą asmuo patvirtina ne tik sudarydamas profesinės karo tarnybos sutartį, bet ir duodamas priesaiką, kuria įsipareigoja negailėdamas jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos valstybę, jos laisvę ir nepriklausomybę, sąžiningai vykdyti Konstituciją, įstatymus ir savo vadų įsakymus. Karys, kaip valstybės gynėjas, privalo nuolat būti pasirengęs vykdyti tarnybos užduotis, ne tik saugoti valstybės teritoriją,

kontroliuoti ir ginti oro erdvę ir teritorinę jūrą bei saugoti karines teritorijas, bet ir įstatymų nustatytais atvejais ir sąlygomis organizuoti, koordinuoti žmonių paieškos ir gelbėjimo, taršos incidentų likvidavimo darbus, teikti pagalbą kitoms valstybės institucijoms, taip pat nuolat palaikyti kovinę parengtį, rengtis tarptautinėms operacijoms ir dalyvauti jose. Toks tarnybos pobūdis suponuoja ypatingo tarnybos režimo taikymą ir karių teisės į laisvalaikį ribojimą.

Pasirašydamas profesinės karo tarnybos sutartį, karys įsipareigoja atlikti Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje nustatytą karo tarnybą ir tarnauti tiek, kiek reikės, neribojant tarnybos dienos ir suminės savaitės trukmės. Kario tarnybos laikas nėra apribotas ir priklauso nuo vykdomų užduočių. Kasdienės tarnybos laikas paprastai yra 40 valandų per savaitę, o per parą – 8 valandos, tačiau prireikus karys gali būti skiriamas į 12 ar 24 valandų dienos tarnybą, kovinį budėjimą iki 7 parų (karys visą parą pasirengęs per nustatytą laiką pradėti vykdyti užduotis), atlikti tarnybą kareivinių režimu (apribojama kario teisė palikti kareivines) ar panašias tarnybas. Kariai, atliekantys kasdienę tarnybą, papildomai vidutiniškai 35 dienas per metus dalyvauja pratybose, kurios trunka ilgiau nei vieną parą, taip pat kariai pagal kas mėnesį sudaromą grafiką skiriami į visą parą trunkančius budėjimus. Siekiant tobulinti įgūdžius, kariai taip pat yra siunčiami į ilgalaikius mokymus, per kuriuos dažnai taikomas kareivinių režimas arba mokymai vyksta kitoje vietovėje, nei atliekama kario kasdienė tarnyba.

Karys, pasirašydamas profesinės karo tarnybos sutartį, taip pat įsipareigoja atlikti su konkrečia vietoje nesusijusią tarnybą. Kario perkėlimą į kitą tarnybos vietovę lemia krašto apsaugos sistemos poreikiai (Įstatymo 42, 53 straipsniai). Karininkai paprastai ne rečiau kaip kas 3 metus rotacijos būdu yra perkeliami į kitas pareigas (Įstatymo 57 straipsnis), kiti kariai taip pat gana dažnai dėl tarnybos interesų, kario karjeros organizavimo ir panašiais motyvais yra perkeliami į kitas pareigas ir kitą vietovę. Apie 300 karių nuolat dalyvauja tarptautinėse operacijose. Dėl šių aplinkybių dalis karių negalėtų tinkamai vykdyti savo įsipareigojimų, kylančių iš darbo teisinių santykių. Kita vertus, kario, dirbančio ir kitą darbą, įsipareigojimai gali turėti įtakos jo mobilumui, drausmei, moralei, karys gali būti priverstas ieškoti kompromisinių sprendimų tarp tarnybos ir kito darbo, gali pradėti vengti perkėlimo, mokymų, dalyvavimo tarptautinėse operacijose, atlikti kitokią nei kasdienę tarnybą.

Leidus kariams dirbti kitą darbą, kariai, kurių didžiąją tarnybos dalį sudaro kasdienė tarnyba (daugiausia tai yra štabuose tarnaujantys kariai), įgytą privilegiją, palyginti su kariais, kurių tarnybos grafiką lemia tarnybos interesai. Toks karių diferencijavimas neigiamai paveiktų jų tarpusavio pasitikėjimą ir drausmę. Be to, teisinė situacija, kai asmuo, vykdamas kario pareigas, būtų priklausomas nuo kitų asmenų, su kuriais sudarytų darbo sutartis, būtų ydinga ir nesuderinama su viešojo intereso karo tarnybos srityje dominavimu ir būtinumu užtikrinti specialiuosius ištikimybės valstybei santykius, kario nepriklausomumu vykdamas pavestas užduotis, taip pat karine drausme ir paklusnumu.

5. Asmens teisės pasirinkti norimą ekonominę veiklą ribojimas profesinės karo tarnybos kariams nėra absoliutus. Nedraudžiama tokia ekonominė veikla, kuri yra susijusi su nuosavybės valdymu, verslo sukūrimu, individualia ar žemės ūkio veikla, bet nesuponuoja įsipareigojimo paklusti trečiųjų asmenų nustatytoms vidaus tvarkos taisyklėms. Profesinės karo tarnybos kariams suteikta teisė steigti arba dalyvauti steigiant akcines, uždarąsias akcines ar žemės ūkio bendroves, mažąsias bendrijas, ūkines bendrijas, individualias įmones, taikant Įstatyme nustatytus apribojimus dalyvauti jų skiriamų ar renkamų valdymo organų veikloje, įpareigojus turimą nuosavybę valdyti, naudoti ir ja disponuoti taip, kad neatsirastų viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, nesusidarytų prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nebūtų diskredituojamas tarnybos autoritetas ir kad tai nekliudytų profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigų. Profesinės karo tarnybos kariams leidžiama užsiimti kūrybine ir pedagogine veikla įstatymu nustatytomis tokios teisės įgyvendinimo sąlygomis ir tvarka.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautos Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Administracijos departamento direktorės, atliekančios ministerijos kanclerio funkcijas, Daivos Beliackienės, Valstybės tarnybos departamento direktoriaus Osvaldo Šarmavičiaus rašytinės nuomonės.

IV

1. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjos Seimo narių grupės atstovė Seimo narė R. Juknevičienė iš esmės pakartojo prašyme išdėstytus argumentus ir atsakė į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus.

Pareiškėjos atstovė taip pat apžvelgė praktikoje kylančias problemas, susijusias su profesinės karo tarnybos karių teisės dirbti kitą darbą ir užsiimti individualia veikla ribojimu. Ji, be kita ko, paaiškino, kad teisinis reguliavimas, kuriuo buvo įtvirtinta galimybė profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitą darbą, panaikintas ginčijamu teisiniu reguliavimu, buvo nustatytas atsižvelgus ir į Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 27 d. nutarime išdėstytą teisinę poziciją. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas draudimą muitinės pareigūnams dirbti kitą darbą neatsižvelgiant į jokiais aplinkybėmis pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai, todėl, pasak pareiškėjos atstovės, sprendžiant, ar Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) įtvirtintas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti bet kokį kitą darbą pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštarauja Konstitucijai, turėtų būti atsižvelgta *inter alia* į minėtame nutarime išdėstytą Konstitucinio Teismo teisinę poziciją.

2. Konstitucinio Teismo posėdyje kalbėjo ir į klausimus atsakė specialistė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Teisės departamento direktorė Judita Nagienė.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:**I**

1. Pareiškėja Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštaruja Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostatai „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

2. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. lapkričio 20 d. priėmė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos įstatymą, kuriame buvo įtvirtinti pagrindiniai krašto apsaugos tarnybos organizavimo principai. Šis įstatymas neteko galios 1996 m. spalio 18 d. įsigaliojus Seimo 1996 m. rugsėjo 25 d. priimtam naujam Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos įstatymui, kuriame buvo nustatyti krašto apsaugos sistemos organizavimo, valdymo ir kontrolės pagrindai, karo tarnybos atlikimo ir karių aprūpinimo tvarka. Šiame įstatyme pirmą kartą buvo įtvirtinta profesionaliosios karo tarnybos sąvoka. Pagal šio įstatymo 2 straipsnio 6 dalį profesionalioji karo tarnyba – savanoriškai ir pagal karo tarnybos sutartį Lietuvos Respublikos piliečių atliekama tarnyba.

3. Krašto apsaugos tarnybos įstatymo 36 straipsnyje „Apribojimai profesionaliosios karo tarnybos kariams“ buvo nustatyta, kad profesionaliosios karo tarnybos kariai negali: dirbti kitose įmonėse, įstaigose ir organizacijose, būti jų valdymo organų nariais (jeigu įstatymai nenumato kitaip), turėti kitų renkamų ar skiriamų pareigų, gauti kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą; būti personalinės įmonės savininkais, ūkinės bendrijos tikraisiais nariais arba komanditoriais, įsigyti arba valdyti pagal įgaliojimą daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės akcijų; atstovauti kitų šalies ir užsienio valstybių įmonių, įstaigų ir organizacijų interesams ir vykti į užsienį jų kvietimu; streikuoti; naudotis ne tarnybos reikalams tarnybos turtu; naudoti darbo laiką ir tarnybos teikiamas galimybes ne tarnybos tikslams, gauti dovanų už tarnybos pareigų atlikimą, jeigu to nenumato tarptautinis protokolas.

4. Seimas 1998 m. gegužės 5 d. priėmė Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą, kuris įsigaliojo 1998 m. gegužės 27 d. ir kuriuo pripažintas netekusiu galios 1996 m. rugsėjo 25 d. priimtas Krašto apsaugos tarnybos įstatymas.

Įstatymo 36 straipsnio 8 dalyje buvo nustatyta:

„Profesinės karo tarnybos kariai negali: dirbti ne krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose, būti jų valdymo organų nariais (jeigu įstatymai nenumato kitaip), turėti

kitų renkamų ar skiriamų pareigų, gauti kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą; valdyti pagal įgaliojimą daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės akcijų; teikti komercinio pobūdžio paslaugas ar atstovauti ne krašto apsaugos sistemos įmonių, įstaigų ir organizacijų interesams ir vykti į užsienį šiais tikslais; būti profesinės sąjungos nariais; streikuoti; naudoti tarnybos turtą ir tarnybos teikiamas galimybes ne tarnybos tikslams. Karys, turintis personalinę įmonę ar bendrovės akcijų, privalo šią nuosavybę valdyti, naudoti ir disponuoti ja tokiu būdu, kad dėl jos turėjimo ar ryšių su bendrove (įmone), kurioje karys turi nuosavybės, negalėtų atsirasti privačių ir tarnybos interesų konflikto.“

Taigi Įstatymo 36 straipsnio 8 dalyje buvo nustatytas draudimas profesinės karo tarnybos kariui dirbti kitą darbą, išskyrus darbą krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose, ir gauti bet kokią kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą.

5. Įstatymo 36 straipsnio 8 dalis ne kartą buvo keičiama ir (arba) papildoma, tačiau draudimas profesinės karo tarnybos kariui dirbti kitą darbą, išskyrus darbą krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose, ir gauti bet kokią kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą, liko nepakitęs.

6. Paminėtina, kad 2010 m. gegužės 18 d. priimtu Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos ir karo tarnybos įstatymo 2, 3, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 42, 44, 45, 50, 52, 53, 54, 55, 59, 62, 65, 66, 68, 69, 73 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu pakeistas Įstatymo 36 straipsnio (2006 m. birželio 8 d. redakcija) dalių numeravimas – 8 dalis tapo 7 dalimi.

7. Toks teisinis reguliavimas, kuriuo buvo įtvirtintas draudimas profesinės karo tarnybos kariui dirbti kitą darbą, išskyrus darbą krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose, ir gauti bet kokią kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ir pedagoginę veiklą, galiojo iki 2013 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo Seimo 2012 m. lapkričio 8 d. priimtas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos ir karo tarnybos įstatymo 2, 9, 20, 36, 50, 55, 59, 60, 63, 64, 65, 68, 71, 72, 77, 77² straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 65¹ straipsniu įstatymas, kuriuo *inter alia* buvo pakeista Įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2010 m. gegužės 18 d. redakcija).

Įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2012 m. lapkričio 8 d. redakcija) buvo išdėstyta taip:

„Profesinės karo tarnybos kariai negali būti renkamais ar skiriamais įmonių valdymo organų nariais, išskyrus krašto apsaugos sistemos įmones, įstaigas ar organizacijas, kurių valdymo organų nariais jie renkami ar skiriami teisės aktų nustatyta tvarka, būti profesinės sąjungos nariais, streikuoti, naudoti tarnybos laiką, turtą ir tarnybos teikiamas galimybes ne tarnybos tikslais. Karys, kuris yra individualios įmonės savininkas, mažosios bendrijos narys, ūkinės bendrijos tikrasis narys ar narys komanditorius ar turi akcinės bendrovės akcijų arba žemės ūkio bendrovės pajų, privalo šią

nuosavybę valdyti, naudoti ir disponuoti ja tokiu būdu, kad dėl jos turėjimo ar ryšių su bendrove (įmone), kurioje karys turi nuosavybės, negalėtų atsirasti privačių ir tarnybos interesų konflikto, nesudarytų prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituotų tarnybos autoriteto ir nekliudytų profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas. Krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, kurie vykdo operatyvinę veiklą, profesinės karo tarnybos karininkai privalo įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoti privačius interesus.“

Minėtu 2012 m. lapkričio 8 d. priimtu įstatymu Įstatymo 36 straipsnis (2011 m. birželio 23 d. redakcija) taip pat buvo papildytas 12 dalimi, išdėstyta taip:

„Laisvu nuo tarnybos metu, krašto apsaugos ministrui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, profesinės karo tarnybos kariai turi teisę dirbti įmonėse, įstaigose, organizacijose, nepaisant jų nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies ir veiklos pobūdžio, teikti komercinio pobūdžio paslaugas ir gauti už tai darbo užmokestį ar atlyginimą, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto tarnyboje, nesudaro prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja tarnybos autoriteto, nekliudo profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas. Prašymai leisti dirbti kitą darbą ar teikti komercinio pobūdžio paslaugas nagrinėjami, sprendimai priimami ir atšaukiami Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Sprendimas dėl leidimo dirbti kitą darbą ar teikti komercinio pobūdžio paslaugas galioja vienus metus nuo sprendimo priėmimo dienos. Sprendimą dėl leidimo profesinės karo tarnybos kariui dirbti kitą darbą priėmęs asmuo gali šį sprendimą atšaukti, jeigu atsiranda šioje dalyje nurodytos aplinkybės, dėl kurių toks leidimas negalėjo būti išduotas.“

Taigi, įstatymų leidėjui nuo 2013 m. sausio 1 d. suteikus galimybę profesinės karo tarnybos kariui, turint krašto apsaugos ministro ar jo įgalioto asmens leidimą, laisvu nuo tarnybos metu dirbti įmonėse, įstaigose, organizacijose, nepaisant jų nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies ir veiklos pobūdžio, teikti komercinio pobūdžio paslaugas, draudimas profesinės karo tarnybos kariui dirbti kitą darbą ir gauti bet kokį kitą atlyginimą buvo panaikintas.

9. Seimo 2013 m. liepos 2 d. priimtu Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio pakeitimo įstatymu buvo pakeistos Įstatymo 36 straipsnio 7 ir 12 dalys (2012 m. lapkričio 8 d. redakcija). 2013 m. liepos 16 d. įsigaliojus šiam Įstatymo pakeitimui, jo 36 straipsnis „Karių tarnybai taikomi apribojimai“, kurio 7 dalį (2013 m. liepos 2 d. redakcija) ginčija pareiškėja, yra išdėstyta taip:

„1. Tikrosios karo tarnybos kariams, išskyrus karius savanorius ir kitus aktyviojo rezervo karius, taip pat parengtojo rezervo karius, draudžiama dalyvauti politinėje veikloje, kuri apima:

- 1) narystę politinėje partijoje ar politinėje organizacijoje;
- 2) aktyvų karių dalyvavimą politinių partijų ir politinių organizacijų organizuojuose susirinkimuose ar kitokuose viešuose veiksmuose, kuriais reiškiamos politinės nuostatos ar politiniai reikalavimai arba kuriais tiesiogiai remiama politinė partija ar politinė organizacija;

3) karių politinius pareiškimus, straipsnius ar kalbas, kuriuose viešai reiškiamas nesutikimas su demokratiškai išrinktos valstybės valdžios (Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės) paskelbta ir vykdoma politika ar viešai keliami politiniai reikalavimai valstybės valdžiai.

2. Karys, pradėdamas privalomąją pradinę ar profesinę karo tarnybą, tarnybos laikotarpiui nutraukia narystę ir veiklą politinėje partijoje ar politinėje organizacijoje.

3. Kariai gali dalyvauti asociacijų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje, taip pat kitokioje nepolitinėje veikloje, kuria siekiama puoselėti moralines, tautines, patriotines ir pilietines demokratines vertybes, jei dalyvavimas tokioje veikloje netrukdo vykdyti tiesioginių kario pareigų.

4. Atsargos, dimisijos kariai, kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai, taip pat parengtojo rezervo kariai, dalyvaudami politinėje veikloje, apibrėžtoje šio straipsnio 1 dalyje, neturi teisės jokių būdu jos sieti su savo, kaip kario, statusu, daryti nuorodų į savo karinį laipsnį, dėvėti karinę uniformą.

5. Karys negali eiti valstybės tarnautojo pareigų, išskyrus šio įstatymo 42 straipsnio 5 dalyje nurodytą atvejį.

6. Profesinės karo tarnybos karys pagal einamas pareigas negali būti susijęs tiesioginiais pavaldumo santykiais su savo sutuoktiniu, artimuoju giminaičiu ar svainystės ryšiais susijusiu asmeniu.

7. Profesinės karo tarnybos kariai negali būti renkamais ar skiriamais įmonių valdymo organų nariais, išskyrus krašto apsaugos sistemos įmones, įstaigas ar organizacijas, kurių valdymo organų nariais jie renkami ar skiriami teisės aktų nustatyta tvarka, būti profesinės sąjungos nariais, streikuoti, naudoti tarnybos laiką, turtą ir tarnybos teikiamas galimybes ne tarnybos tikslais. Profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus. Karys, kuris yra individualios įmonės savininkas, mažosios bendrijos narys, ūkinės bendrijos tikrasis narys ar narys komanditorius ar turi akcinės bendrovės akcijų arba žemės ūkio bendrovės pajų, privalo šią nuosavybę valdyti, naudoti ir disponuoti ja tokiu būdu, kad dėl jos turėjimo ar ryšių su bendrove (įmone), kurioje karys turi nuosavybės, negalėtų atsirasti privačių ir tarnybos interesų konflikto, nesusidarytų prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nebūtų diskredituojamas tarnybos autoritetas ir nebūtų kliudoma profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas. Krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, kurie vykdo kriminalinę žvalgybą, profesinės karo tarnybos karininkai privalo įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoti privačius interesus.

8. Priimdamas sprendimus, karys privalo teikti pirmenybę tarnybos interesams ir užtikrinti sprendimų nešališkumą. Profesinės karo tarnybos karys pats ar per kitus asmenis neturi teisės dalyvauti tokiuose komercijos tikslais daromuose veiksmuose, kurie turi ryšį su jo tarnyba ir gali tapti jo privačių bei tarnybos interesų konflikto priežastimi. Karys negali atstovauti krašto apsaugos sistemos institucijai:

1) tvarkydamas reikalus su fiziniais ar juridiniais asmenimis, iš kurių jis ar asmenys, nurodyti šio straipsnio 7 dalyje, gauna bet kurios rūšies pajamų;

2) tvarkydamas reikalus su visų rūšių įmonėmis, kuriose jis ar asmenys, nurodyti šio straipsnio 7 dalyje, turi daugiau kaip 10 procentų įstatinio kapitalo arba akcijų.

9. Karys negali priimti dovanų ar paslaugų, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių su jo pareigų ėjimu, išskyrus krašto apsaugos sistemos ar kitų valstybės institucijų oficialiai skirtas premijas ir dovanas, taip pat dovanas ir paslaugas pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas, kurios įprastai yra susijusios su jo pareigomis.

10. Profesinės karo tarnybos kariai, kurie krašto apsaugos sistemoje eina karo medicinos gydytojo ar jo padėjėjo pareigas, esant poreikiui gali būti siunčiami dirbti į kitą valstybės ir savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigą, paliekant tą patį tarnybinį atlyginimą, krašto apsaugos ir sveikatos apsaugos ministrų nustatyta tvarka sudarytoje dvišalėje sutartyje tarp krašto apsaugos sistemos institucijos ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos nustatytais sąlygomis. Teisė dirbti laisvu nuo tarnybos metu kitose sveikatos priežiūros įstaigose įgyvendinama krašto apsaugos ministro nustatytais sąlygomis ir tvarka.

11. Profesinėje karo tarnyboje negali tarnauti Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie gauna kitų šalių valstybines pensijas už tarnybą tų šalių karinėse ar joms prilygintose struktūrose. Krašto apsaugos ministras turi teisę neatsižvelgdamas į asmens amžių priimti į profesinę karo tarnybą ne ilgiau kaip 5 metams arba įrašyti į parengtąjį kariuomenės personalo rezervą Lietuvos Respublikos piliečius, tarnavusius profesinės tarnybos kariais valstybių Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) narių karinėse ar joms prilygintose struktūrose ir gaunančius tų šalių karinę pensiją.

12. Laisvu nuo tarnybos metu profesinės karo tarnybos kariai turi teisę užsiimti kūryba, įskaitant ir turtinių teisių į savo sukurtus kūrinius perleidimą. Krašto apsaugos ministrui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, profesinės karo tarnybos kariai taip pat turi teisę užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį ir gauti už tai darbo užmokestį ar atlyginimą, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto tarnyboje, nesudaro prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja tarnybos autoriteto, nekliudo profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas. Sprendimas leisti profesinės karo tarnybos kariui užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį galioja iki kario perkėlimo į kitas pareigas, tačiau ne ilgiau kaip 3 metus nuo sprendimo priėmimo dienos. Sprendimą leisti profesinės karo tarnybos kariui užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį priėmęs asmuo gali šį sprendimą atšaukti, jeigu atsiranda šioje dalyje nurodytų aplinkybių, dėl kurių toks leidimas negalėjo būti išduotas. Prašymai leisti užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį nagrinėjami, sprendimai priimami ir atšaukiami krašto

apsaugos ministro nustatyta tvarka.“

10. Taigi ginčijamoje Įstatymo 36 straipsnio 7 dalies (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nuostatoje yra įtvirtintas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti bet kokią kitą darbą pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus.

11. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste yra aktualios ir kitų įstatymų nuostatos.

11.1. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 93 straipsnyje nustatyta: „Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulygtą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu.“

Taigi pagal šį teisinį reguliavimą darbo santykiams *inter alia* yra būdinga darbuotojo subordinacija darbdaviui, pasireiškianti tuo, kad darbuotojas, dirbdamas pagal darbo sutartį, yra kontroliuojamas darbdavio, turi pareigą paklusti darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, *inter alia* reikalavimams dėl darbo laiko, darbo organizavimo, darbo drausmės, darbo atlikimo būdo.

11.2. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje (2013 m. birželio 27 d. redakcija) nustatyta:

„Individuali veikla – savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį:

1) savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, išskyrus nekilnojamojų pagal prigimtį daiktų pardavimo ir (ar) nuomos veiklą, taip pat finansinių priemonių sandorius;

2) savarankiška kūryba, mokslinė, profesinė, įskaitant laisvasias profesijas, ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla;

3) savarankiška sporto veikla;

4) savarankiška atlikėjo veikla.“

Taigi pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje (2013 m. birželio 27 d. redakcija) įtvirtintą teisinį reguliavimą individuali veikla gali būti labai įvairi, ji yra tęstinio pobūdžio, ja besiverčiančio asmens tikslas – gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos, o vienas iš šios veiklos požymių yra jos savarankiškumas.

11.3. Šioje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu palyginus darbo pagal darbo sutartį ir individualios veiklos sąvokų turinį matyti, kad šios veiklos formos yra panašios pagal jų tęstinumą ir jomis užsiimančių asmenų tikslą gauti pajamų, tačiau skiriasi savo pobūdžiu: darbo santykiams yra būdinga darbuotojo subordinacija darbdaviui, o individualiai veiklai – savarankiškumas.

12. Minėta, kad ginčijamoje Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija)

yra nustatytas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti bet kokią kitą darbą pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus.

Šie išimtiniai atvejai yra nurodyti Įstatymo 36 straipsnio 10 dalyje (2012 m. lapkričio 8 d. redakcija) ir 12 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija):

– profesinės karo tarnybos kariai laisvu nuo tarnybos metu turi teisę užsiimti kūryba, įskaitant ir turtinių teisių į savo sukurtus kūrinius perleidimą;

– krašto apsaugos ministrui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, profesinės karo tarnybos kariai turi teisę užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį ir gauti už tai darbo užmokestį ar atlyginimą, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto tarnyboje, nesudaro prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja tarnybos autoriteto, nekliudo profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigų;

– profesinės karo tarnybos kariai, kurie krašto apsaugos sistemoje eina karo medicinos gydytojo ar jo padėjėjo pareigas, turi teisę krašto apsaugos ministro nustatytais sąlygomis ir tvarka dirbti kitose sveikatos priežiūros įstaigose.

Taigi Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nustatytas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla nėra absoliutus – jie esant tam tikroms sąlygoms turi teisę užsiimti kūryba, pedagogine veikla; profesinės karo tarnybos kariai, einantys karo medicinos gydytojo ar jo padėjėjo pareigas, turi teisę dirbti kitose sveikatos priežiūros įstaigose.

Įstatymo 36 straipsnio 12 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad sprendimas leisti profesinės karo tarnybos kariui užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį galioja iki kario perkėlimo į kitas pareigas, tačiau ne ilgiau kaip 3 metus nuo sprendimo priėmimo dienos.

13. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad teisinis reguliavimas, kuriuo buvo įtvirtinta galimybė profesinės karo tarnybos kariui, turint krašto apsaugos ministro ar jo įgalioto asmens leidimą, laisvu nuo tarnybos metu dirbti įmonėse, įstaigose, organizacijose, nepaisant jų nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies ir veiklos pobūdžio, teikti komercinio pobūdžio paslaugas, *inter alia* dirbti ne krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, galiojo nuo 2013 m. sausio 1 d. iki 2013 m. liepos 16 d. Išskyrus šį laikotarpį, įstatymų leidėjas nuo pat 1996 m. rugsėjo 25 d. nuosekliai laikėsi pozicijos, kad profesinės karo tarnybos kariai neturi teisės pagal darbo sutartį dirbti ne krašto apsaugos sistemos įmonėse, įstaigose ir organizacijose ir užsiimti individualia veikla.

14. Pažymėtina, jog iš 2013 m. liepos 2 d. priimto Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio pakeitimo įstatymo *travaux préparatoires* matyti, kad keičiant

Įstatymo 36 straipsnį (2012 m. lapkričio 8 d. redakcija) buvo atsižvelgiama į profesinės karo tarnybos karių statuso ypatumus – tarnybos pobūdį, vykdomų funkcijų sudėtingumą, kasdienės tarnybos laiko trukmės ypatumus ir su einamomis pareigomis susijusią atsakomybę – ir siekiama užtikrinti krašto ir konstitucinių vertybių apsaugą.

Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu atskleisti Įstatyme įtvirtintą profesinės karo tarnybos sampratą, kario, atliekančio šią tarnybą, statusą.

15. Įstatymo 2 straipsnio „Įstatyme vartojamos pagrindinės sąvokos“ 14 dalyje (2011 m. birželio 23 d. redakcija) nustatyta, kad karys yra Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą.

Pagal šio straipsnio 30 dalį (2012 m. lapkričio 8 d. redakcija) tikroji karo tarnyba apima Lietuvos Respublikos piliečių privalomąją karo tarnybą, profesinę karo tarnybą, kariūnų tarnybą.

To paties straipsnio 26 dalyje (2011 m. birželio 23 d. redakcija) nustatyta: „Profesinė karo tarnyba – Lietuvos Respublikos piliečio pagal profesinės karo tarnybos sutartį savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose.“

Taigi profesinė karo tarnyba yra viena iš tikrosios karo tarnybos rūšių.

16. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo 12 straipsnio „Kariuomenės uždaviniai“ 1 dalį (2008 m. gegužės 22 d. redakcija) pagrindiniai kariuomenės uždaviniai taikos metu yra: 1) saugoti valstybės teritoriją (įskaitant oro erdvės ir teritorinės jūros stebėjimą, kontrolę ir gynybą) ir karines teritorijas, taip pat bendradarbiaujant su kitomis valstybės institucijomis stebėti ir kontroliuoti išskirtinę ekonominę zoną bei kontinentinį šelfą; 2) palaikyti kovinę parengtį, rengtis tarptautinėms operacijoms ir dalyvauti jose; 3) įstatymų nustatytais atvejais ir sąlygomis organizuoti, koordinuoti žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršimo incidentų likvidavimo darbus, jiems vadovauti ir juos vykdyti, teikti pagalbą kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms. Pagal šio straipsnio 2 dalį (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) pagrindinis kariuomenės uždavinys ginkluotos gynybos nuo agresijos (karo) metu – savarankiškai ir kartu su sąjungininkių ginkluotosiomis pajėgomis ginklu ginti Lietuvos valstybę bei kitas valstybes sąjungininkes.

17. Įstatymo 21 straipsnyje (2011 m. birželio 23 d. redakcija) yra įtvirtintas bendrasis kario statusas. Šiame straipsnyje nustatyta:

„1. Karys yra Lietuvos valstybės gynėjas.

2. Kario tarnyba reikalauja specialių ištikimybės valstybei santykių, kuriuos reglamentuoja įstatymai ir kiti teisės aktai. <...>“

Pagal Įstatymo 23 straipsnį (2011 m. birželio 23 d. redakcija) asmuo, pradėjęs tikrąją karo tarnybą, prisiekia Lietuvos valstybei.

Įstatymo 28 straipsnyje „Priėmimas į profesinę karo tarnybą“ (2015 m. balandžio 23 d.

redakcija) nustatyta:

„1. Į profesinę karo tarnybą, vadovaujantis savanoriškumo ir atrankos principais, priimami pilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai, pagal išsilavinimą, fizinį pasirengimą, sveikatos būklę ir moralines savybes tinkantys šiai tarnybai, o pagal amžių – tinkantys eiti kario pareigas, atitinkančias turimą ar suteikiamą kario laipsnį, arba karinio specialisto pareigas (turintys aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą kariuomenei reikalingi specialistai). Jiems taikomi teisės aktų nustatyti reikalavimai mokėti valstybinę kalbą.

2. Į profesinę karo tarnybą šio straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys priimami sudarant profesinės karo tarnybos sutartį. <...>

<...>

4. Profesinės karo tarnybos kariais negali būti:

1) asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę, ir teisti asmenys, kol neišnykęs teistumas ar nepasibaigęs bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpis;

2) asmenys, kurių veiksnumas apribotas teismo;

3) asmenys, kurie pagal įstatymus negali būti priimti į valstybės tarnautojo pareigas;

4) asmenys, kuriems pagal įstatymus negali būti suteikta teisė susipažinti su būtina kario pareigoms vykdyti įslaptinta informacija ir ja naudotis;

5) asmenys, kurie per paskutinius 5 metus dėl priežasčių, susijusių su priesaikos sulaužymu, buvo pašalinti iš valstybės politiko pareigų, atleisti iš tikrosios karo tarnybos ar valstybės tarnybos arba pašalinti iš karo mokymo įstaigos.“

18. Pagal Įstatymo 31 straipsnio 1 dalį (2011 m. birželio 23 d. redakcija) profesinės karo tarnybos sutartis yra Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos piliečio rašytinis susitarimas, kuriuo Krašto apsaugos ministerija priima pilietį į profesinę karo tarnybą, o pilietis savanoriškai įsipareigoja ją atlikti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka bei vykdyti visas kario pareigas.

19. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina ir Įstatymo 21 straipsnio 4 dalis (2000 m. gegužės 9 d. redakcija), kurioje nustatyta: „Kario tarnybos dienos ir suminė savaitės tarnybos trukmė nėra apribota ir priklauso nuo tarnybos poreikių. Detalius tarnybos dienos reikalavimus, kariui suteikiamą paros ir savaitės poilsį, užtikrinantį jo sveikatos bei darbingumo atgavimą, nustato statutai ir kiti krašto apsaugos sistemą reglamentuojantys teisės aktai.“

20. Apibendrinant šias Įstatymo nuostatas, susijusias su profesinės karo tarnybos kario statusu, pažymėtina, kad profesinės karo tarnybos kario – Lietuvos valstybės gynėjo, kuris su valstybe yra susietas specialiais ištikimybės santykiais ir jai prisiekęs, statusas turi specifinių ypatumų; šiuos profesinės karo tarnybos kario statuso ypatumus lemia ir pagrindiniai kariuomenės uždaviniai, *inter alia* saugoti valstybės teritoriją (įskaitant oro erdvės ir teritorinės jūros stebėjimą,

kontrolę ir gynybą), palaikyti kovinę parengtį, rengtis tarptautinėms operacijoms ir dalyvauti jose, taip pat įstatymų nustatytais atvejais organizuoti, koordinuoti žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršimo incidentų likvidavimo darbus; vykdydamas šiuos kariuomenės uždavinius, profesinės karo tarnybos karys yra savanoriškai rašytine sutartimi įsipareigojęs atlikti nuolatinę karo tarnybą kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat Įstatymo nustatytais atvejais – kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose; asmeniui, siekiančiam tapti profesinės karo tarnybos kariu, yra keliami tam tikri specifiniai tarnybos šioje sistemoje reikalavimai, susiję su amžiumi, išsilavinimu, fiziniu pasirengimu, gera morale, valstybinės kalbos mokėjimu; profesinės karo tarnybos kariui taip pat yra nustatyti specialūs draudimai; profesinės karo tarnybos kario statuso ypatumai lemia ir ypatingą jo tarnybos pobūdį, *inter alia* tai, kad kario tarnybos dienos ir suminė savaitės tarnybos trukmė nėra ribojama ir kariui yra suteikiamas paros ir savaitės poilsis, užtikrinantis jo sveikatos bei darbingumo atgavimą, reikalingą pagrindinei kario funkcijai – valstybės gynimui užtikrinti.

II

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijama Įstatymo nuostatos, kuria reguliuojama profesinės karo tarnybos karių teisė dirbti kitą darbą, atitiktis Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostatai „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

2. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostata, jog kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą, – tai bendro pobūdžio norma (1999 m. kovo 4 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai), reiškianti galimybę savo nuožiūra, t. y. laisvai apsisprendžiant, pasirinkti užsiėmimo rūšį (1996 m. liepos 10 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai); asmuo, siekiantis įgyvendinti savo konstitucinę teisę į darbą, turi teisę laisvai apsispręsti, ar rinktis darbą privačioje srityje arba privatų verslą, ar siekti būti priimtam į valstybės tarnybą (2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai).

3. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostata „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“ yra susijusi su 48 straipsnio 1 dalies nuostata „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą“ kaip *lex specialis* su *lex generalis* (2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai); piliečio konstitucinė teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą yra kiekvieno asmens konstitucinės teisės pasirinkti darbą atmaina (2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2011 m. liepos 7 d., 2012 m. vasario 27 d. nutarimai).

4. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje įtvirtinta piliečių teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės

tarnybą, neturi būti suprantama tik kaip teisė stoti į valstybės tarnybą, t. y. tik kaip susijusi su asmens priėmimu į valstybės tarnybą; valstybės tarnybos santykiai apima ne tik santykius, susijusius su piliečio teisės lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą įgyvendinimu, bet ir santykius, susiklostančius piliečiui įstojus į valstybės tarnybą ir einant pareigas valstybės tarnyboje (2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2011 m. liepos 7 d., 2012 m. vasario 27 d. nutarimai).

5. 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas, remdamasis *inter alia* Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalimi, aiškino konstitucinę valstybės tarnybos sampratą bei valstybės tarnautojų kito darbo apribojimus ir, atsižvelgdamas į Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą, suformulavo šiai konstitucinės justicijos bylai reikšmingas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas:

– valstybės tarnyba yra valstybės tarnautojų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu; tai, kad valstybės tarnybos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijoms vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas, o ne privačius šia veikla užsiimančių darbuotojų interesus, lemia valstybės tarnautojų, kaip korpuso, ypatingą formavimo tvarką, jų teisinio statuso specifiką, taip pat jų ypatingą atsakomybę visuomenei už jiems pavestų funkcijų vykdymą;

– valstybės tarnyboje viešasis interesas turi dominuoti privačiųjų interesų atžvilgiu; valstybės tarnyboje turi būti išvengta viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktų, neturi būti sudaroma prielaidų tokiems konfliktams kilti; valstybės tarnybos teikiamos galimybės negali būti naudojamos asmeniniam pasipelnymui;

– įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti tam tikrus reikalavimus, kuriais būtų ribojama valstybės tarnautojų su valstybės tarnyba nesusijusi veikla – kitas darbas (verslas), taip pat politinė, visuomeninė veikla;

– įstatymu nustatant valstybės tarnautojų kito darbo ribojimus būtina vadovautis tuo, kad pagal Konstituciją tie ribojimai turi būti tokie, kad padėtų valstybės tarnyboje išvengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, kad valstybės tarnyba, jos teikiamos galimybės nebūtų panaudojamos ne viešajam interesui garantuoti, bet asmeniniais interesais, kad nebūtų trukdoma valstybės tarnautojui atlikti tarnybos pareigas, kad nebūtų kenkiama valstybės tarnybos arba atitinkamos valstybės ar savivaldybės institucijos autoritetui, kad jos nebūtų diskredituojamos;

– konstitucinė valstybės tarnybos samprata, valstybės tarnybos konstitucinė paskirtis, jos, kaip profesinės veiklos, pobūdis suponuoja tai, kad, paisant *inter alia* konstitucinio proporcingumo principo, įstatymu turi būti nustatyti tokie valstybės tarnautojų kito darbo apribojimai, kurie užkirstų kelią valstybės tarnautojams dirbti tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jie turi valdingus įgaliojimus arba kurių veiklą kontroliuoja, prižiūri, arba dėl kurių priima kokius nors kitus sprendimus, susijusius su tomis įmonėmis, įstaigomis ar organizacijomis (arba dalyvauja

tuos sprendimus rengiant, vykdam, koordinuojant ir (arba) kontroliuojant jų vykdymą ir kt.);

– Konstituciją atitiktą toks valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą ir gauti kitą atlyginimą reguliavimas, pagal kurį kiekvienu individualiu atveju galėtų būti sprendžiama, ar leisti valstybės tarnautojui tuo pat metu dirbti ir kitą darbą, privalomai įvertinus, ar tokiu leidimu nebus sudaryta prielaidų kilti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktui valstybės tarnyboje, valstybės tarnybos panaudoti asmeniniais interesais, užsiimti veikla, diskredituojančia valstybės tarnybos autoritetą, trukdyti asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, tinkamai jas atlikti, ar valstybės tarnautojas nedirbs tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jis turi valdingus įgaliojimus arba kurių veiklą kontroliuoja, prižiūri, arba dėl kurių priima kokius nors kitus sprendimus, ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojai negali dirbti kito darbo ir gauti kito atlyginimo; įstatymų leidėjas turėtų numatyti ir subjektus, kurie spręstų, ar leisti valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą ir gauti kitą atlyginimą, ir šių subjektų atsakomybę už priimtus neteisėtus sprendimus.

6. Konstitucijoje valstybės (valstybinė) tarnyba *expressis verbis* minima ne tik 33 straipsnio 1 dalyje, bet ir 141 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų apmokami pareigūnai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais ir negali užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybinėje tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad vienos valstybės funkcijos yra vykdomos pirmiausia ar daugiausia per civilines valstybės (ir savivaldybių) institucijas, o kitos – per karines ir (arba) sukarintas valstybės institucijas (2009 m. rugsėjo 24 d., 2012 m. vasario 27 d. nutarimai). Kiekvienos valstybės funkcijos turinys ir jos vykdymo aplinkybės lemia tai, kad šias funkcijas vykdančios valstybės institucijos negali nesiskirti savo statusu ir veiklos pobūdžiu (2004 m. gruodžio 13 d., 2012 m. vasario 27 d. nutarimai). Pagal Konstituciją karinė, sukarinta ir saugumo tarnybos yra atribotos nuo civilinės tarnybos; Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata; tai sudaro teisinės prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris turėtų tam tikrus ypatumus (2002 m. gruodžio 24 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. rugsėjo 24 d., 2012 m. vasario 27 d. nutarimai). Konstitucijos 141 straipsnyje nurodytos sukarintos tarnybos negali būti tapatinamos su karinėmis krašto apsaugos sistemos institucijomis ir jų pareigūnai negali būti tapatinami su krašto apsaugos sistemos kariais; Konstitucijos 141 straipsnio sąvoka „sukarintos tarnybos“ aiškintina kaip apimanti statutines valstybės institucijas, nepriskirtinas krašto apsaugos

sistamai (t. y. policijos, vidaus tarnybos ir saugumo tarnybos įstaigos, taip pat kitos valstybės institucijos, kurių veikla, atsižvelgiant į jų paskirtį ir funkcijas, turi būti organizuojama remiantis statutiniais santykiais); Konstitucijos 141 straipsnyje nėra pateikta išsamaus sukarintų (statutinių) valstybės institucijų sąrašo, todėl įstatymų leidėjas, reguliuodamas valstybės tarnybos santykius, gali numatyti ir kitas nei policijos, vidaus tarnybos ir saugumo tarnybos valstybės institucijas (*inter alia* muitinę), kurių veikla, atsižvelgiant į jų paskirtį ir funkcijas, turi būti organizuojama remiantis statutiniais santykiais (2012 m. vasario 27 d. nutarimas).

7. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas, konstitucinė santvarka yra vienos svarbiausių konstitucinių vertybių, kurių apsauga yra prioritetinė visų piliečių ir valstybės valdžios priedermė, todėl valstybės apsaugos funkcijai, kuri apima konstitucinių vertybių, kaip prioritetinių, apsaugą, vykdyti yra reikalinga atskira institucinė sistema, sudaryta iš karinių ir sukarintų valstybės institucijų. Tarnyba šioje sistemoje yra viena iš konstitucinio valstybės tarnybos, kaip tarnybos Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai, instituto rūšių, apimanti ir karo tarnybą, kuri tiesiogiai užtikrina valstybės apsaugos funkcijos vykdymą. Todėl tarnybai sukarintose ir karinėse institucijose yra taikomi valstybės tarnybai keliami pagrindiniai konstituciniai reikalavimai (2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime nurodytais konstituciniais reikalavimais valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą teisiniu reguliavimui turi būti vadovaujama reguliuojant ir profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus. Šie iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylantys apribojimai turi būti tokie, kad profesinėje karo tarnyboje būtų išvengta viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, kad ši tarnyba nebūtų panaudojama asmeniniais interesais, kad nebūtų trukdoma profesinės karo tarnybos kariui atlikti savo pareigas, kad nebūtų kenkiama profesinės karo tarnybos autoritetui, kad ji nebūtų diskredituojama, taip pat kad profesinės karo tarnybos karys nedirbtų tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jis turi valdingus įgaliojimus arba kurių veiklą kontroliuoja, prižiūri, arba dėl kurių priima kokius nors kitus sprendimus.

8. Atskleisdamas konstitucinę karo tarnybos sampratą Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime konstatavo, kad karo tarnyba yra skirta gynybinėms valstybės funkcijoms vykdyti, todėl ji yra viena iš valstybės tarnybos rūšių, tačiau, atsižvelgiant į karo tarnybos funkcijos konstitucinę svarbą, atribota nuo civilinės tarnybos; karo tarnyba laiduoja vieną svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą ir valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; karo tarnybos subjektai turi specifinį teisinį statusą, jiems yra keliami specialūs reikalavimai ir nustatyti draudimai, *inter alia* Konstitucijos 141 straipsnyje įtvirtintas konstitucinis draudimas būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti renkamas ar skiriamas pareigas civilinėje valstybės tarnyboje; karo tarnybos, kuri yra vienas iš krašto apsaugos sistemos pagrindų, teisinis reguliavimas

yra konstitucinė įstatymų leidėjo prerogatyva, įtvirtinta Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje.

9. Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai. Aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime suformulavo tokias šiai konstitucinės justicijos bylai reikšmingas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas, susijusias su įstatymų leidėjo diskrecija reguliuoti krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimą:

- nustatyti krašto apsaugos sistemos organizavimą Konstitucijoje pavesta įstatymų leidėjui; taigi Konstitucijoje įtvirtinta įstatymų leidėjo prerogatyva, paisant Konstitucijos normų ir principų, nustatyti krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, reguliavimą;

- įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reglamentuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų – įstatymuose turi būti nustatytas toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimas, kuris užtikrintų vienu svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą ir tinkamą valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo;

- iš Konstitucijos, *inter alia* jos 3, 139, 141, 142 straipsnių nuostatų, įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, pajėgią vykdyti konstitucines funkcijas, *inter alia* priedermę ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su krašto apsaugos, *inter alia* kariuomenės, organizavimu, turi gana plačią diskreciją; įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos normų ir principų, gali pasirinkti įvairius kariuomenės modelius ir karo tarnybos formas; Konstitucija nedraudžia nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį Lietuvos kariuomenė, kurios paskirtis – saugoti ir ginti valstybę bei jos piliečius nuo ginkluoto užpuolimo, būtų organizuota profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu;

- įstatymų leidėjas, įstatymais reguliuodamas krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, santykius, privalo paisyti konstitucinių nuostatų ir principų, įpareigojančių užtikrinti tinkamą krašto apsaugą; teisinis reguliavimas turi būti nustatomas atsižvelgiant į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui; įstatymų leidėjas privalo įvertinti galimas grėsmes valstybės saugumui, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir kt.;

- Konstitucijai neprieštarautų tik toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, teisinis reguliavimas, kuris būtų nustatytas atsižvelgiant į galimas grėsmes valstybės saugumui ir užtikrintų valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia* tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo;

- Lietuvos Respublika, siekdama apsaugoti Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintas

vertybes – valstybės nepriklausomybę, teritorijos neliečiamybę, konstitucinę santvarką, privalo krašto apsaugos sistemą, *inter alia* karo tarnybą, organizuoti taip, kad valstybė turėtų gerai parengtų, reguliarių, pasirengusių operatyviai reaguoti į grėsmes valstybės saugumui karo tarnybos pagrindu sudarytų junginių; tai gali būti savanorių karo tarnybos ir privalomosios karo tarnybos arba profesinės karo tarnybos (arba kelių minėtų tarnybos rūšių) pagrindu sudaryta kariuomenė, pajėgi vykdyti valstybės gynybos funkcijas; pagal Konstituciją, *inter alia* jos 139 straipsnio 2 dalį, konkretų kariuomenės modelį turi nustatyti įstatymų leidėjas;

– kad ir kaip tikroji karo tarnyba būtų organizuota, įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų paneigta jos konstitucinė paskirtis užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą.

10. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos kylanti karo tarnybos, *inter alia* profesinės karo tarnybos, paskirtis užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą suponuoja tam tikrus specifinius jos ypatumus, kaip antai: būtinumą nuolat palaikyti kovinę parengtį ir su tuo susijusį ypatingą tarnybos atlikimo režimą (*inter alia* karo tarnybos laiko, jos nepertraukiamumo ir mobilumo ypatumus, griežto hierarchinio pavaldumo karių tarpusavio santykius, karių laipsnių sistemą, drausminės atsakomybės specifiką); ypatingą karių teisinį statusą, apimantį specifinius jų įgaliojimus (*inter alia* susijusius su karinės jėgos naudojimu), specifinius karius šioje tarnyboje keliamus reikalavimus (*inter alia* susijusius su jų lojalumu Lietuvos valstybei, amžiumi, sveikatos būkle, taip pat išsilavinimu, fiziniu pasirengimu, moralinėmis savybėmis ir pan.), tam tikrus jiems taikomus apribojimus ir draudimus, taip pat specialias socialines ir kitas garantijas; specialų teisinį reguliavimą teisės aktais (statutais), kuriais nustatoma karo tarnybos atlikimo tvarka ir sąlygos.

11. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 141 straipsnį asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybės tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje.

Taigi Konstitucijos 141 straipsnyje yra *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs karių veiklos apribojimai, kuriais siekiama užtikrinti karinių valstybės institucijų depolitizavimą ir išreiškiamas konstitucinis civilinės demokratinės karinių valstybės institucijų kontrolės principas.

Kaip minėta, reguliuojant profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus turi būti vadovaujama ir iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylančiais reikalavimais valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą teisiniu reguliavimu.

Minėta ir tai, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reguliuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą, privalo įstatymuose nustatyti tokį krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimą, kuriuo būtų

užtikrinta vienu svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsauga ir tinkamas valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; iš Konstitucijos įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, pajėgią vykdyti konstitucines valstybės gynimo funkcijas; reguliuodamas krašto apsaugos sistemas, *inter alia* karo tarnybos, santykius įstatymų leidėjas turi atsižvelgti į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui, įvertinti galimas grėsmes jam, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir kt.

Taigi nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste konstatuotina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas santykius, susijusius su profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimų nustatymu, privalo paisyti Konstitucijos 141 straipsnio, kuriame *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs veiklos apribojimai, ir jos 33 straipsnio 1 dalies, iš kurios kyla apribojimai profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitokį nei nurodytasis 141 straipsnyje kitą darbą. Konstitucinė karo tarnybos paskirtis, kario statuso ypatumai, ypatingas šios tarnybos pobūdis ir kitos svarbios aplinkybės, susijusios su valstybės gynimo ir saugumo užtikrinimu bei valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymu, suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją nustatyti ir kitokius profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus.

III

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtini ir tarptautiniai teisės aktai, susiję su asmens teise laisvai pasirinkti darbą ir piliečio teise lygiomis sąlygomis stoti į savo šalies valstybės tarnybą.

1. 1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto, kuris Lietuvos Respublikai įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d., 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės, šio pakto šalys, pripažįsta teisę į darbą, apimančią kiekvieno žmogaus teisę gauti galimybę užsidirbti pragyvenimui darbu, kurį jis laisvai pasirenka arba kurį dirbti laisvai sutinka, ir imasi reikiamų priemonių šiai teisei apsaugoti.

Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas, aiškindamas Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 6 straipsnio 1 dalies nuostatas, yra pažymėjęs, kad ši teisė apima kiekvieno asmens teisę laisvai pasirinkti darbą, ji apima visas darbinės veiklos formas, tačiau negali būti suprantama kaip absoliuti ir besąlygiška teisė gauti darbą (2005 m. Bendrasis komentaras Nr. 18).

2. 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, Lietuvos Respublikai įsigaliojusio 1992 m. vasario 20 d., 25 straipsnio c punkte kiekvienam piliečiui be jokios diskriminacijos ir nepagrįstų apribojimų užtikrinama teisė ir galimybė bendromis lygybės sąlygomis stoti į savo šalies

valstybės tarnybą.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas, 1996 m. Bendrajame komentare Nr. 25 (57) aiškindamas šį Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto straipsnį, konstatavo, kad, siekiant užtikrinti visiems piliečiams teisės stoti į savo šalies valstybės tarnybą įgyvendinimą lygybės sąlygomis ir be jokios diskriminacijos, turi būti nustatyti objektyvūs ir pagrįsti kriterijai patekti į valstybės tarnybą, karjerai joje, funkcijų valstybės tarnyboje sustabdymui ir atleidimui iš šios tarnybos.

IV

Dėl Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 7 dalies (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nuostatos atitikties Konstitucijai

1. Kaip minėta, pareiškėja Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštarauja Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostatai „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

Pareiškėjos abejonės iš esmės grindžiamos tuo, kad Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nustatyti ribojimai profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitą darbą ir užsiimti individualia veikla nėra konstituciškai pagrįsti.

2. Minėta, kad ginčijamoje Įstatymo 36 straipsnio 7 dalies (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nuostatoje yra įtvirtintas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti bet kokią kitą darbą pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus.

Taip pat minėta, kad Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nustatytas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla nėra absoliutus – jie esant tam tikroms sąlygoms turi teisę užsiimti kūryba, pedagogine veikla; profesinės karo tarnybos kariai, einantys karo medicinos gydytojo ar jo padėjėjo pareigas, turi teisę dirbti kitose sveikatos priežiūros įstaigose.

3. Sprendžiant, ar Įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija) tiek, kiek pareiškėjos nurodyta, neprieštarauja Konstitucijai, pažymėtina, kad, kaip minėta, Konstitucijoje įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata sudaro teisinę prielaidą teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris turėtų tam tikrus ypatumus.

4. Minėta, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reglamentuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą, privalo įstatymuose nustatyti tokį krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta vienu pagrindinių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsauga ir tinkamas valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

5. Taip pat minėta, kad konstitucinė karo tarnybos paskirtis užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą suponuoja ir tam tikrus specifinius jos ypatumus, kaip antai: būtinumą nuolat palaikyti kovinę parengtį ir su tuo susijusį ypatingą tarnybos atlikimo režimą (*inter alia* karo tarnybos laiko, jos nepertraukiamumo ir mobilumo ypatumus, griežto hierarchinio pavaldumo karių tarpusavio santykius, karių laipsnių sistemą, drausminės atsakomybės specifika); ypatingą karių teisinį statusą, apimantį specifinius jų įgaliojimus (*inter alia* susijusius su karinės jėgos naudojimu), specifinius kariams šioje tarnyboje keliamus reikalavimus (*inter alia* susijusius su jų lojalumu Lietuvos valstybei, amžiumi, sveikatos būkle, taip pat išsilavinimu, fiziniu pasirengimu, moralinėmis savybėmis ir pan.), tam tikrus jiems taikomus apribojimus ir draudimus.

6. Šiame nutarime konstatuota, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas santykius, susijusius su profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimų nustatymu, privalo paisyti Konstitucijos 141 straipsnio, kuriame *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs veiklos apribojimai, ir jos 33 straipsnio 1 dalies, iš kurios kyla apribojimai profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitoki nei nurodytasis 141 straipsnyje kitą darbą. Konstitucinė karo tarnybos paskirtis, kario statuso ypatumai, ypatingas šios tarnybos pobūdis ir kitos svarbios aplinkybės, susijusios su valstybės gynimo ir saugumo užtikrinimu bei valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymu, suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją nustatyti ir kitokius profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus.

7. Konstatuotina, kad įstatymų leidėjas, Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) nustatydamas draudimą profesinės karo tarnybos kariams dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus Įstatymo numatytus atvejus, ne tik paisė Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtintų ir iš jos 33 straipsnio 1 dalies kylančių profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimų, bet ir tinkamai įgyvendino savo diskreciją nustatyti kitokius jų veiklos apribojimus, kuriuos suponuoja konstitucinė karo tarnybos paskirtis, kario statuso išskirtinumas, ypatingas šios tarnybos pobūdis ir kitos svarbios aplinkybės, susijusios su valstybės gynimo ir saugumo užtikrinimu bei valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymu.

Taigi draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus Įstatymo numatytus atvejus, vertintinas kaip konstituciškai pagrįstas ir pateisinamas, juo nepažeidžiama Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta žmogaus teisė laisvai

pasirinkti darbą bei verslą ir 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta piliečio teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą.

8. Kartu pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas savo diskreciją nustatyti kitokius profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus, *inter alia* draudimą dirbti pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, turi nustatyti ir tokį jų darbo apmokėjimo teisinį reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta galimybė profesinės karo tarnybos kariams visavertiškai ir oriai vykdyti savo konstitucinę priedermę.

9. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad, kaip minėta, darbas pagal darbo sutartį ir individuali veikla yra panašios veiklos formos pagal jų tęstinumą ir jomis užsiimančių asmenų tikslą gauti pajamų, tačiau skiriasi savo pobūdžiu: darbo santykiams yra būdinga darbuotojo subordinacija darbdaviui, o individualiai veiklai – savarankiškumas. Todėl, įgyvendindamas savo diskreciją nustatyti kitokius nei Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtintieji ir iš jos 33 straipsnio 1 dalies kylantieji profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus, įstatymų leidėjas gali atsižvelgti, be kita ko, į šių veiklos rūšių ypatumus.

10. Pažymėtina, kad pareiškėja, teigdama, jog Įstatymo 36 straipsnio 7 dalyje (2013 m. liepos 2 d. redakcija) įtvirtintas draudimas profesinės karo tarnybos kariams dirbti bet kokią kitą darbą pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, prieštarauja Konstitucijai, be kita ko, remiasi Konstitucinio Teismo teisine pozicija (*ratio decidendi*), išdėstyta 2012 m. vasario 27 d. nutarime: jame atitinkami draudimai muitinės pareigūnams dirbti kitą darbą tam tikra apimtimi buvo pripažinti prieštaravusiais Konstitucijai.

Šiame nutarime minėta, kad Konstitucijos 141 straipsnio sąvoka „sukarintos tarnybos“ aiškintina kaip apimanti statutines valstybės institucijas, nepriskirtinas krašto apsaugos sistemai, *inter alia* muitinę.

Taip pat minėta, kad Konstitucijos 141 straipsnyje nurodytos sukarintos tarnybos negali būti tapatinamos su karinėmis krašto apsaugos sistemos institucijomis ir jų pareigūnai negali būti tapatinami su krašto apsaugos sistemos kariais.

Todėl Konstitucinio Teismo teisinė pozicija (*ratio decidendi*), kad pagal Konstituciją negali būti nustatytas bendras draudimas muitinės pareigūnams dirbti bet kokią kitą darbą, kuria grindžiamas 2012 m. vasario 27 d. nutarimas, šioje konstitucinės justicijos byloje negali būti traktuojama kaip turinti precedento reikšmę.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštarauja Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies nuostatai „[p]iliečiai turi teisę <...> lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56, straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 7 dalis (2013 m. liepos 2 d. redakcija; Žin., 2013, Nr. 76-3856) tiek, kiek joje nustatyta, kad profesinės karo tarnybos kariai negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė
Vytautas Greičius
Danutė Jočienė
Pranas Kuconis
Gediminas Mesonis
Vytas Milius
Egidijus Šileikis
Algirdas Taminskas